

Benešův plán pro každý případ

„Půjdeme-li sami proti vůli západní Evropy do války hned a Sověti půjdou s námi, je jisto, že to bude válka s Německem na jednu frontu, v níž by pravděpodobně Polsko, Maďarsko a jiní šli proti nám. Odložíme-li válku – třeba za hrozných našich obětí –, je stejně *jisto*, že Hitler půjde proti Polsku, a *velmi pravděpodobno*, že západní Evropa bude musit hned s Polskem jít proti Německu. Tím bude hned od počátku dvojfrontová válka, v níž my budeme v každém případě a do níž se Sovětský svaz ... dříve nebo později ... dostat musí... To pak pro nás bude znamenat nejpravděpodobnější vítězství. Za těch okolností je lépe zatnout zuby, přinést oběti a čekat...“ To jsou Benešova slova z roku 1943 nebo 1944. Později k nim dodal: „Upozorňuji, že tuto tezi nevykládám nyní, ex post, v roce 1945. Vyložil jsem ji svým přátelům již v září 1938, hájil jsem ji v roce 1939 a po celou další dobu války.“

Dr. Beneš má pravdu. Každý slušný historik ví a oceňuje, že dr. Beneš ve svých pamětech nelže. Já k tomu ještě dodávám, že Beneš současně vždy šetří zájmy státu, jak on je vidí, že dokáže obé inteligentně spojit. Soudí-li, že státní zájem prozatím nedovoluje pravdu

řící, neváhá to otevřeně konstatovat a pak na tom vytrvat, byť to i bylo zneužíváno jeho osobními nepřáteli. Jindy, když jako vysoký představitel státu nemůže říci vše naplno, dokáže volit formulace, které nepoškozují stát a zároveň říkají celou pravdu historikovi, který ji bude umět vyčíst. Myslím, že věděl, které jsou to dvě zásady pro užívání memoárů, jimž se každý historik učí na začátku svého odborného studia: vážít nejprve dobu, kdy jsou memoáry psány, a poté pozici a zájem jejich autora. Historik, který jedná podle těchto elementárních zásad, nalezne ve slovech dr. Beneše jeho pravdu celou. Dr. Beneš nenese vinu za úpadek naší kultury nejen politické, který se projevuje ani ne tak v tom, že historizující publicisté neznají základní zásady historikovy práce, ale hlavně jejich arogancí, s níž výsledky práce historiků přehlížejí.

V Benešových formulacích porůznu v jeho spisech je vskutku obsažen *celý* jeho kdysi proslulý „plán pro každý případ“ – alespoň pro toho, kdo ho umí vyčíst. Za těchto okolností pozůstává historikův úkol v tom, aby Benešovu myšlenku vyloupl z jeho někdy příliš diplomatických formulací a aby upozornil na souvislosti, které byly dr. Benešovi nepochybně známy, které tvoří komplex jeho orientace buď v době, na niž vzpomíná, anebo v době, kdy píše.

„V roce 1938, před Mnichovem i po Mnichově, jsem s jistotou očekával, že válka by byla oddálena kapitulací západních velmocí v Mnichově [!formulace! J. T.] jen na několik měsíců – tehdy jsem soudil nejdéle na šest až osm. Počítal jsem určitě s Hitlerovým útokem na Beckovo Polsko a s rychlou polskou porážkou, ale při tom zároveň jsem očekával rozpoutání evropské války... Chtěl jsem, aby se pak v této chvíli Československo znovu přidalo na stranu Francie, Anglie a Polska – jak jsem to

hned v září 1939 já sám s našimi tehdejšími silami ve Francii a v Anglii učinil ... pokládal jsem ... z hlediska konečného výsledku války za krajně nebezpečné pro nás i pro Sovětský svaz začítí válku s Německem, v níž by bylo šlo o všechno, *jen na jedné frontě.*“

Zde ovšem musím přiznat, že moje tvrzení o ČSR jako appeasementské mocnosti by vyvolalo Benešův kategorický odpor. Tvrzení, že ČSR se nikdy nesnížila k appeasementu, patří k Benešovým hlavním tezím a je i jeho velkou životní hrdostí. Považuji své tři argumenty z minulé kapitoly za dostatečně průkazné. A doufám, že rozpor přivede čtenáře k úvaze nad obsahem pojmu: kde je hranice appeasementství? Podle dr. Beneše je totiž různá pro různé země, a pro Československo jako malý a ohrožený stát je jinde než pro jiné.¹ V tom je podstata Benešovy státnické činnosti vůbec.

Beneš byl celým založením člověk aktivní. Mluví-li Patočka o jeho „žalostném zhroucení“, shledávám jako přiměřenou odpověď, abych to nazval **pomluvou**. Nalézáme-li v roce 1938 tolik paralel s typickým českým jednáním v jiných situacích a dobách, musíme říci, že bezmocnou pasivitu Dubčekovu a čekání, až se předře provaz s Damoklovým mečem, do jednání Benešova přenášet nesmíme!

Prvním předpokladem Benešova jednání je pevné přesvědčení, že musí dojít k válce. Jeho tvrzení, že si tím byl naprosto jist, jsou pravdivá. V tom skutečně nikdy nezakolísal. A není to maličkost, stačí jen pátrat, kolik takových státníků bylo v Evropě. Založit celou kalkulaci

1/ Za anšlusu byla tato zásada výslovně formulována: „Při praktické pasivnosti Západu přirozeně nějaké naše zakročení nepřichází vůbec v úvahu ... prohlašujeme, že my nejsme přímo dotčeni, že je to věc Berlína a Vídně.“ Kroftův telegram vyslanectvím z 12. 3. 1938, *Nové dokumenty k historii Mnichova*, Praha 1958, str. 89.

na stoprocentním předpokladu nevyhnutelné války a na její žádoucnosti je úžasně riziko. Není-li už toto samo kritikem oceněno jako neobyčejná odvaha, není kritik spravedlivý.

Druhý předpoklad: jistota o německé porážce, a to zdrcující, a o tom, že na válku strašně doplatí každý, kdo se s Německem spřáhne. Benešova varování v tomto smyslu jsou autentická. Zde ani nemusíme chodit po Evropě, stačí si probrat nejpatentovanější české demokraty včetně Benešových politických přátel, kteří po Mnichově psali, že je nutné „s vlky výti“.

Ve třetím prvku úvahy je celý problém: je to představa „vestfálského míru“. Vítězství protiněmecké koalice nemusí být automaticky také vítězstvím Československa. Konečná porážka Německa je nepochybná, ale dojde-li předtím k příliš drtivé porážce ČSR, může mít trvalé následky. Nehledě na věcnou správnost úvahy bez ohledu na historické paralely je vcelku dost přirozené, že se tato myšlenka objevila. Souvisí přece s Masarykovým historizujícím zdůvodňováním české politiky. Není ani původní Benešova (např. K. Čapek píše o Švehlově obsesi budoucím „vestfálským mírem“ již ve dvacátých letech). Beneš znal německou ideu pro válku na dvou frontách, bylo mu jasné, že Německo nejprve soustředí **všechny** síly proti ČSR i v případě války po boku Francie; věděl, že Německo bude usilovat o bleskové řešení. Výsledek mu byl zřejmý.

Tento problém ČSR, zcela specifický, v němž je sama a v němž jsou její zájmy zčásti dokonce i protichůdné zájmům jejích spojenců, jí dává mravní oprávnění a současně i povinnost zařídit se tak, aby tomuto nebezpečí dokázala čelit. To je východiskem toho, čemu já říkám „československý appeasement“, kterýžto termín by Beneš nestrpěl.

Jsem si jist, že prezidentovi bylo po anšlusu jasné, že izolovaná vojenská obrana země za daných poměrů musela by skončit debaklem.¹ Domnívám se (ačkoli zde jsem opatrnější), že tak soudil i o vojenské obraně po boku Francie a Británie. Řekl bych, že si byl vědom neudržitelnosti opevněné linie (tedy i hranic) a na druhé straně praktické neproveditelnosti předpokládaného ústupového manévru, dokonce i v případě, že by do války vstoupila Francie. Věděl přece, že Francie nemá žádné útočné jednotky! Její rozhodnutí stavět Maginotovu linii bylo rozhodnutím k defenzivě, což prostě nebylo možno nevidět. I kdyby prezident nevěděl o návrhu de Gaullově a jeho nezdaru, nemohl nevědět o snaze Paula Reynauda a o jeho porážce. Německá opevnění na Rýně byla všeobecně přeceňována z obou stran, z německé strany samozřejmě s cílem blufovat. Není to tedy jen usuzování ex post, na základě toho, co se pak skutečně stalo v roce 1939 (že Polsko vykrvácelo, aniž by mu Francie jakkoli prakticky pomohla na Rýně). Francouzští vojenští činitelé už tehdy otevřeně říkali, že německým obsazením Porýní ztratila Francie praktickou možnost vojenského zásahu ve střední Evropě, protože není schopna zaútočit přes Rýn.

Zde máme také prosté vysvětlení zajímavého faktu, že v autentických materiálech nenalézáme Benešovy obavy z bolševizace ČSR v případě války v koalici se Sověty. Jeho postoj v této věci, to není ani strach, ale prostě **nezájem**. Zásah SSSR by v každém případě nastal teprve **po debaklu** československé branné moci; neřešil Benešův problém, nezajímal ho!! A nebyla by to válka o Československo s Německem, byla by to válka SSSR

1/ Viz shora stanoviska generálů Krejčího a Husárka (Krejčí byl Benešovým spojencem v armádě).

o jeho vlastní zájmy, a ta by přímo ohrožovala jeho, Benešovu koncepci právě v tom, kde on viděl pro ČSR východisko. Právě to zřetelně čteme v citátech v úvodu této kapitoly.

Zásah SSSR s sebou přinášel velké riziko, spíše pravděpodobnost, že Polsko bude strženo do války proti SSSR, a tedy na straně Německa. Dr. Beneš pojal ideu v podstatě appeasementskou (v **mém** smyslu): obrátit útok Německa proti Polsku, pokud možno ještě před konečným obsazením celé ČSR, tj. i za cenu dočasného a kompromisního uspokojení německých územních požadavků. Toto lze číst z mnoha jeho textů, např. mezi řádky shora citovanými.

Tuto snahu bych spojoval s Benešovou vlastně nejvýznamnější politickou ideou, která je dnes málo známa (protože ti, kdo si ho váží, ho nechtějí před národem kompromitovat něčím, co se **dnešnímu** vkusu přičí). Je to jeho „slovanský blok“, jehož jádrem měl být trojúhelník ČSR – SSSR – Polsko. Musím samozřejmě říci, že výslovná formulace této myšlenky patří až do roku 1940, objevuje se v Benešových rozhovorech s gen. Sikorským o československo-polské konfederaci a rozvíjena a zdůvodněna je v jeho díle z roku 1943 *Úvahy o slovanství* (z níž jsou nahoře uvedené citáty); mezinárodněprávně ji Beneš prosadil do československo-sovětské smlouvy z roku 1943. Celá pravda je totiž ta, že Beneš je architektem pozdějšího sovětského bloku. Koho to pobuřuje, ať si uvědomí, že staré Rusko ani SSSR na rozdíl od jiných velmocí vůbec neznaly satelitní systém a každou zemi, která se ocitla v jeho orbitě, přeměňovaly na svou gubernii. Tak jednal Stalin ještě roku 1940 – ale v roce 1944 pojednou založil vlastní satelitní systém, poprvé v ruských dějinách. Je na tom Benešův podíl, vina nebo zásluha. Než se ochotní soudci dají do díla, ať

si ještě uvědomí, že např. Husák tehdy s celou svou partají vyznával oficiální program „za sovětské Slovensko“, že podobnou lákavou příležitostí neměl Stalin např. ani v Litvě 1940 a že základem toho, čemu se říká „duch Jalty“, je prostě nevyvážitelná vojenská převaha SSSR ve střední Evropě, která Stalinovi umožňovala diktovat.

V roce 1938 má Benešova evidentní snaha zatáhnout Polsko do války za cíl nikoli zničení Polska, ale jeho pevné a trvalé začlenění do protiněmecké fronty. Z hlediska praktické politiky je to odpověď na polsko-německý pakt z roku 1934, jímž Polsko obrátilo směr německé agrese od sebe na jihovýchod. Ale cíl tu není jen prakticko-politický. Východní blok, obdobný západnímu bloku franko-britskému (podporovanému USA) a mocensky s ním srovnatelný, je pro budoucnost jedinou naší prevencí proti budoucímu „vestfálskému míru“, poněvadž, **na rozdíl od západního bloku**, má svůj vlastní zcela zřetelný objektivní i vědomý zájem na naší zemi jako své součásti. Toto je v konečné podobě a dosahu Benešův Velký plán – a kdo chce Beneše soudit, musí nejprve vyvrátit tento plán a jeho předpoklady. Mezi nimi také tezi, že nebezpečí zařazení Polska do války na straně Německa svými důsledky („z hlediska Evropy, ba humanity samé“, řekl by Palacký) převažovalo jakkoli velikou katastrofu ČSR.¹

Z tohoto hlediska stávají se rázem pochopitelnými Benešovy kroky, z nichž kdysi před čtyřiceti lety dělala velezradu „naše historiografie“ a které teď občas slouží za senzaci „našemu exilu“. Je to např. tajné posláni, svěřené v září ministru Nečasovi v Paříži, aby za zády

1/ České úvahy „zda jsme se roku 1938 měli bránit“ mají obdobu v problému, občas se vyskytujícím v polském samizdatu, zda by pro Polsko 1939 nebylo bývalo výhodnější bojovat po boku nacistů proti Sovětům. (Výrazná odlišnost viditelná i na produktech odpadových!)

československého vyslance a v největší důvěrnosti inspiroval franko-britský návrh, k jehož přijetí má být pak donucen Hitler (a ovšem i Československo). Zakládal se na odstoupení části československého území (snad 6 tisíc km²) Německu s podmínkou, že na ně Hitler přijme dalších půldruha až dva miliony henleinovců a že naopak do zbývajících německého území v ČSR budou přesídleni sudetoněmečtí Židé a demokraté. Podobně se prezident, takový zkušený diplomat, dopustil lapsu v rozmluvě s francouzským vyslancem de Lacroixem, připomínaje, že v roce 1919 se uvažovalo o připojení německých okresů Čech k Německu – právě tato rozmluva pak po Mnichovu posloužila ve Francii k rozsáhlé difamacii Benešově, že prý přece sám připouštěl, či dokonce inspiroval možnost odstoupení Sudet.

Zásadně bychom se ovšem měli ptát nejprve na to, co je vlastně v meritu antidemokratického na těchto nápadech. Ocenil bych na nich neobyčejně, že neodepisují sudetské Židy a demokraty, a naopak projevují zřetelné vědomí povinnosti k nim! Zbavit se zfanatizovaných henleinovců by bylo ohromnou výhrou pro stát, a pokud se jedná o území, stačí jen říci, že od chvíle sudetoněmeckého povstání už pořádkové jednotky nedokázaly opanovat např. okresy Aš a Cheb, takže problém byl tak jako tak otevřený a musel být řešen. V **meritu** nebylo ani porušení demokracie, ani zrada státu. Flagrantní porušení ústavy bylo ovšem v metodě autokratické intriky za zády všech. Jenomže právě v tom je všechno, celý problém vládnutí ve státě československém.

Protože byla ČSR na řadě jako Hitlerova oběť, protože nebyla schopna vlastními silami agrese ani odvrátit, ani do potřebné míry zdržet a protože nebyla naděje na účinnou a včasnou pomoc schopnou debaklu zabránit, zbývalo jediné: pokusit se o kompromis na základě částečného

uspokojení agresora. Jestliže se za sebevětší cenu podaří nevykrváčet a udržet stát, vyhrát čas, než se obrátí agrese proti Polsku, máme vyhráno všechno: uchovali jsme své síly, a dokonce velmi výhodně získali i mravní legitimaci. Částečné uspokojení agresora znamená vydat mu část území a přetahovat se s ním, zda při své příští agresi bude či nebude ohrožen z československého území a československou armádou; slib budoucí neutrality by bylo výhodné vyměnit za mezinárodní garanci nových československých hranic; kdyby se přitom podařilo dosáhnout i britské garance, byla by to dokonce výhra, nepodařilo se to v Locarnu 1925. Právě to je pak cíl, o nějž prezident usiluje, mimo jiné také vojenskými cvičeními: vydat území (na němž se stejně už vládnout nedá); dosáhnout zmenšení počtu nacistů uvnitř státu, britské garance nových hranic a jakési neutralizace zbylého státu; uchovat nedotčené vlastní síly – a vyčkat potom nové krize, k níž dojde nejspíše v souvislosti s Gdaňskem, Horním Slezskem nebo Klaipédou. Plán měl však jednu vadu, a to rozhodující: pro Hitlera vůbec nebyl atraktivní. Všechno, co Beneš podnikal, aby Hitlera přiměl přistoupit na tento kompromis, chápal Hitler jako Benešovu zdržovací taktiku: to jest zcela správně jako součást jeho úsilí vyhrát čas. To bylo Hitlerovi tím nesnesitelnější, že on musel dosáhnout rychlého a naprostého úspěchu, jestli neměl prohrát. Západ Beneše zradil v tom, že místo toho, aby mu „vnutil“ před očima světa i domácí veřejnosti kompromis s Hitlerem, vnutil mu **téměř** kapitulaci, a to bez účasti na jednání. Toto je „mnichovská zrada“ v **autentických**, dobových výrocích Benešových, a každý se pečlivou četbou **dobových** dokumentů může přesvědčit o rozdílu mezi „zradou“ v tomto smyslu Benešově, „zradou“ v pojetí vojáků a básníků a „zradou“ v pojetí „naší historiografie“ potažmo „našeho exilu“.

K dobru dr. Benešovi ještě poznamenávám, že později za svého života z důvodu státního zájmu nemohl o tomto svém plánu naplno mluvit: bylo-li obnovení předmnichovských hranic jedním ze základních válečných cílů Československa, nemohl přijít s tím, že je on sám zpochybnil; a přesto každému, kdo si dá práci pečlivě číst, tento plán prozrazuje.